

“Банк иши ва бухгалтерия ҳисоби” кафедраси

«ИСЛОМ БАНКИ» ФАНИДАН

презентация

Бакавлариат йўналиши:	BAN
Таълим шакли:	кундузги
Семестр:	6
Кредитлар сони:	3

Мавзу режаси:

1. Мушорака шартномасига кириш
2. Мушорака шартномасида фойдани ҳисоблаш
3. Мушорака шартномасининг хусусиятлари
4. Камайиб борувчи мушорака ва камайиб борувчи кредит фарқи

1. Мушорака шартномасига кириш

- Ислом фиқҳи меъёрларига мувофиқ экспорт-импортни, лойиҳавий ва синдикатлашган молиялаштиришда, қимматли қоғозларни чиқаришда исломий банк актив амалиётлари доирасида **мушорака шартномасидан** фойдаланилади.
- AAOIFI халқаро стандартларига кўра, **мушорака** (шарика, ширкат) шерикчилик шартномасидир, бу икки ва ундан кўпроқ томонлар ўртасида фойда олиш мақсадида меҳнат ресурслари ёки мажбуриятларни, активларни бирлаштириш тўғрисидаги келишувни англатади.
- Шариат **шарикани** қуйидаги икки тоифага тоифага ажратади:

  - ширкат ул-мулк

  - ширкат ул-ақд.

1. Мушорака шартномасига кириш

- **Мушорака шартномаси**, шунингдек, қуйидаги асосий тоифалари бўйича таснифланади:
  1. Фиқҳ бўйича ўрнатилган шерикчилик шакли. Бунга ширкат ул-ақднинг шакллари киради.
  2. Замонавий корпорациянинг шакллари.
- **Фиқҳ бўйича анъанавий** шерикчилик шерикчиликнинг қуйидаги шаклларини ўз
  ичига олади:
  – **ширкат ул-инон ёки ширкат ул-амвал** икки ёки ундан ортиқ томон ўртасидаги шартномавий шерикчиликни ўз ичига олади.

Ширкат ул-инон унга кўра ҳар бир иштирокчи маълум бир пул миқдорини киритади ва бу уларнинг ҳар бирига шерикчилик активларини тасарруф этиш имконини беради.

Бу ерда фойда шерикчилик ташкил этиш тўғрисидаги келишувга мувофиқ, зарарлар эса ҳар бир иштирокчининг шерикчилик капиталидаги бадалига мутаносиб тақсимланиши шарт қилинади.

1. Мушорака шартномасига кириш

– **ширкат ул-вужуҳ (мажбурият асосидаги шерикчилик)** икки ёки ундан ортиқ томон ўртасидаги томонларнинг обрўси асосида, фойда олиш мақсадида активларни қарзга сотиб олиш учун шерикчилик ташкил этиш тўғрисидаги келишувни ўзида акс эттиради.

Бунга кўра, томонлар аниқлаган фоизли нисбатга мувофиқ тарафлар ўз мажбуриятларини бажариш масъулиятини зиммаларига оладилар.

Бундан ташқари, томонлар ҳар бир шерик учун фойдада иштирок этиш улуши ва мажбуриятни аниқлаб олишлари керак, бунда мана шундай иштирок томонларнинг розилигига кўра, фойдадаги иштирок улушидан келиб чиқиб, катта ёки кичик томонга фарқ қилиши мумкин;

– ширкат ул-амал икки ёки ундан ортиқ томон ўртасида малакали ёки юқори малакали меҳнатни бажаришга доир хизматлар кўрсатиш, маълум бир хизматлар, юқори малакали маслаҳатлар бериш ёки товарлар ишлаб чиқариш учун, шунингдек, келишилган фоиз нисбатига мувофиқ фойдани тақсимлаш учун келишувни ўзида акс эттиради.

Шерикчиликнинг ушбу шакли капитал инвестициялар киритишни назарда тутмайди.

Музораба шартномасининг кенг тарқалган ва таянч шаклларидан бири ширкат ул-амвал шериклик шартномаси ҳисобланади

1. Мушорака шартномасига кириш

- Замонавий корпорациялар ва уларнинг кўпчиликка маълум
  шакллари қуйидагиларни ўз ичига олади:
  – *шарика ал-мусоҳама* (ҳиссадорлик жамияти);
  – *шарика ал-тадамун* (солидар (умумий) масъулиятли компания);
  – *шарика ат-тавсия ал-басита* (коммандит шерикчилиги);
  – *шарика ат-тавсия бил-асҳам* (масъулияти чекланган ҳиссадорлик компанияси);
  – *шарика ал-муҳосса* (оддий шерикчилик);
  – *шарика ал-мутанақис* (камайиб борувчи шериклик).

1. Мушорака шартномасига кириш

- Мушорака шартномасидан фойдаланиб битимни амалга ошириш тартиби:

1. Банк ва мижоз битим шартларини муҳокама қилади ва (бизнес режани амалга ошириш учун) шерикчиликда иштирок этиш тўғрисида келишув тузади.
2. Банк ва мижоз шартнома талабларига мувофиқ, бизнесрежанинг амалга ошиши учун молиялаштиришни (келишилган улушларда) амалга оширади.
3. Бизнес-режани амалга ошириш доирасида фаолият натижаси (фойда ёки зарар) юзага келади.
4. Фойда тақсимланувчи жамғармаларни шакллантиради, зарар эса бизнес-режани амалга оширишда ишлатилган активлар қийматини пасайтиради.
5. Бизнес-режани амалга оширишдан келган фойда (ёки зарар) мутаносиб улушларда банк ва мижоз ўртасида тақсимланади.

2. **Мушорака шартномасида фойдани ҳисоблаш**

- Томонларнинг фойдадаги улуши шартнома тузиш пайтида келишилган бўлиши керак, акс ҳолда шартнома шаръий жиҳатдан кучга эга бўлмайди
- Ҳар бир шерик учун фойда улуши, олинган ҳақиқий фойдага мос равишда тақсимланади, унинг бизнесга тиккан сармоясига мутаносиб равишда эмас
- Яъни фойда кўрилса унга фойдадан аввалдан келишилган миқдорда улуш ажратилади, агар фойда кўрилмаса улуш ажратилмайди
- Шунингдек, ҳар қандай шерикка қатъий миқдордаги тўловлар қилинишига келишиш ёки унинг бизнесга киритган сармояси асосида фойда миқдорини олдиндан белгилаш мумкин эмас.

2. Мушорака шартномасида фойдани ҳисоблаш

- **Масалан:**
  А ва Б шерикчилик асосида тадбиркорлик фаолияти олиб боришга келишишди.
- *Унга кўра, А томон ҳар ойда 100 доллар миқдорида фойда олиши, қолган фойда эса Б томонга берилиши кўзда тутилди.* ***Бундай шерикчилик ботил (ножоиз) ҳисобланади.***
- *Худди шундай, томонлар А томон ўзи бизнесга киритган сармоянинг 15 фоизини олишига келишишлари ҳам мумкин эмас.*
- *Фойдадаги улуш фақат олинган ҳақиқий фойдага нисбатан аввалдан келишилган нисбатда тақсимланиши мумкин.*

2. **Мушорака шартномасида фойдани ҳисоблаш**

- Агар шериклардан бирортасига қатъий белгиланган тўлов қилиниши ёки бизнесга киритган сармояси асосидаги тўлов амалга оширилиши кўзда тутилган бўлса, у ҳолда, Мушорака шартномаси муддати якунига етганда ушбу амалга оширилган тўловлар шу шерикнинг фойдадаги улушидан ушлаб қолиниши
- ёки агар фойда кўрилмаса, у ҳолда амалга оширилган тўловлар шу шерик томонидан қопланиши ҳақидаги банд шартномага киритилиши лозим.

2**. Мушорака шартномасида фойдани ҳисоблаш**

- **Фойда ва сармоя нисбати**
- Шерикларнинг фойдадаги улуши уларнинг бизнесга тиккан сармоясига мос бўлиши шартми ёки йўқми?
- Имом Абу Ҳанифа ижтиҳодига кўра:

- оддий ҳолатда фойда ва сармоя нисбати бир биридан фарқ қилиши мумкин.

- аммо агар шерикларнинг бири бизнесда фаол иштирок этмайман, Мушорака шартномаси давомида фақат сармоядор сифатида қоламан деса, у ҳолда унинг фойдадаги улуши унинг умумий сармоядаги улушига мос ёки ундан камроқ бўлиши мумкин, лекин ортиқ бўлиши мумкин эмас.

2. **Мушорака шартномасида фойдани ҳисоблаш**

- **Зарарлар тақсимоти**
- Барча мусулмон уламолари зарарларни тақсимоти масаласида якдиллар, яъни кўрилган зарарлар ҳар бир шерик/ҳамкорнинг киритган сармоясига мос равишда тақсимланади.
- Масалан, корхона (ёки бизнес лойиҳа) доирасида молиявий зарар кўрилса, 40% сармоя киритган бизнес ҳамкорнинг зарари ҳам шунча, яъни 40% бўлади, 60% киритганники ҳам мос равишда 60% бўлади.
- Бундан кам ҳам эмас, кўп ҳам эмас. Бунга зид бўлган ҳар қандай келишув шартномани ботил (бекор) қилади.
- Имом Абу Ҳанифа фикрига кўра фойдадаги улуш, киритилган сармояга мутаносиб бўлиши шарт эмас, аммо зарар сармояга мос бўлиши керак.
- Айнан мана шу тамойил қуйидаги машҳур шариат қоидасида акс этган:

“Кўрилган фойда томонларнинг келишувига кўра, зарар эса киритилган сармояга мос равишда тақсимланади”.

3. Мушорака шартномасининг хусусиятлари

- **Мушарака ёки Ширкат ул-амвал** – икки ёки ундан ортиқ томонларнинг шартнома асосидаги муносабатлари ҳисобланади.
- Бунда ҳуқуқий жиҳатдан тўғри / яроқли бўлган шартномага хос бўлган жиҳатлар, жумладан:
  - томонлар шартномани имзолашга қодир бўлишлари
  - бу мажбурий эмас ихтиёрий тарзда амалга оширилаётган бўлиши,
  - ноқонуний шарт ва мажбуриятларни ўз ичига олмаслиги
  - шартномага алоқадор маълумотлар икки томон учун ҳам бирдек очиқ бўлиши кабилар албатта мавжуд бўлиши керак.

4. Камайиб борувчи мушорака ва камайиб борувчи кредит фарқи

- Жаҳон амалиётида мушораканинг кўчмас мулк, шунингдек, лойиҳаларда шерикчилик усуллари шаклида қўлланиши мумкин бўлган шакли – **камайиб борувчи мушоракадан кенг фойдаланилади**.
- Камайиб борувчи мушорака маълум бир актив (қоидага кўра, кўчмас мулк ёки инвестицион лойиҳа объекти)га бўлган эгалик улушини аста-секин молиялаштирувчи томон (исломий банк)дан якуний эгаси (мижоз)га буткул ўтишини ўзида акс эттиради.
- Активнинг маълум бир қисми молиялаштирувчи тарафнинг мулки бўлиб турган вақтда, активнинг келажакда эгаси бўлиши кутилаётган шахс активга биргаликда эгалик қилувчига, яъни молиялаштирувчи томонга активнинг мазкур қисмидан фойдалангани учун ижара тўловларини ёки

Эътиборингиз учун раҳмат!